

Některé vybrané aspekty církevní (zvláště protestantské) historie Těšínska

Miroslav Kantor, Český Těšín

Těšínské Slezsko zvané také Těšínskem (od města Těšína, který byl a je politickým, správním, hospodářským, náboženským a kulturním centrem) nemá příliš kvalitní půdu pro pěstování plodin – nepřitahovalo tedy dávné zemědělce natolik, aby se zde trvale usadili. Toto území mělo však už od pravěku velký význam jako komunikační a obchodní uzel. Severní část Těšínska je totiž součástí Moravské brány, přes kterou v době římské vedla tzv. jantarová stezka – římsští obchodníci putovali k Baltskému moři pro tehdy vysoce ceněný jantar („zlato severu“). Těšínsko protínala také jiná důležitá obchodní stezka vedoucí od severu skrze Jablunkovský průsmyk na jih až k Černému moři. Po nálezů soli ve Wieliczce vedla od 13. stol. přes Těšínsko tzv. solní stezka a od 16. stol. – tzv. měděná stezka, kdy měď ze Slovenska putovala na západ do téměř celé Evropy. V 17. stol. vznikla myšlenka průplavu mezi Odrou a Dunajem. V 19. stol. (1847) spojila Vídeň a Krakov železniční dráha. Ve výstavbě je i dálnice D 47, která spojí Českou a Polskou republiku. V Těšíně byl donedávna také důležitý mezinárodní pohraniční přechod. Dodnes je naše poměrně malé provinční město (28 tisíc obyv.) důležitým silničním i železničním dopravním uzlem. Toto malé území Těšínského Slezska leželo (a v podstatě leží pořád) na křižovatkách nejen obchodních cest, ale i mnoha křesťanských duchovních proudů.

Nedaleko Českého Těšína se našly zbytky keltského, později slovanského hradiště (osídleno už 1000 let př.n.l.). Hradiště bylo osídleno až do pol. 11. stol., kdy jeho význam upadá, protože vzniká knížecí hrad na tzv. Zámeckém vrchu – dnes tento vrch je v Polsku. Z tohoto hradu zbyla dnes pouze Piastovská věž. O starobylosti Těšína svědčí také to, že románská rotunda sv. Mikuláše na Zámeckém vrchu (pocházející z poloviny 11 stol.) je považována za druhou nejstarší románskou rotundu v celém Polsku.

V 11. století patří hrad Těšín a malá osada pod ním pod správu polského státu. Na těšínském hradě vládli Piastovci. Prvním Piastovcem vůbec byl zakladatel polského státu Mieszko I. (960?-992), který v roce 966 přijal od Čechů křest a za manželku pojal Doubravku z rodu Přemyslovců. Potomci Mieszka pak postupně dělili území na stále menší a menší knížectví, až v roce 1290 vzniklo knížectví těšínské.

Už první vládce Těšínska, který se jmenoval také Mieszko, vstoupil na výsluní středoevropské politiky. Podporoval českého krále Václava II. v boji o polskou korunu. Za tuto podporu se Mieszko dcera těšínská kněžna Viola vdala za českého krále Václava III. Manželství však netrvalo ani rok, neboť Václav III. byl zavražděn (1306). Potomci Mieszka udržovali pevné svazky s českými králi dalších 100 let, přičemž zastávali často významné státní funkce, např. jeden z jeho vnuků (Boleslav) byl kancléřem Karla IV., další vnuk (Vladislav) byl císařským dvorním soudcem téhož panovníka a ještě jiný (Přemysl I. Nošák) stál v čele zahraniční politiky Karla IV. a za Václava IV. byl v době jeho nepřítomnosti krátce guvernérem českých zemí. Těšínská knížata do velké míry byla suverénními panovníky (i když formálně od roku 1339 spadala pod vládu českého krále). Tuto poměrně velkou nezávislost zdejší vládců často využívali, např. (pokud je mi známo) nevydali nějaké protižidovské nařízení a splnění nařízení královských nebo císařských proti Židům buď zcela ignorovali nebo alespoň co nejdéle protahovali jejich uskutečnění. Také v době útlaku evangelíků se dosti často snažili zmírnit dopady císařských nařízení (ne žeby Piastovci byli zvláště tolerantní, ale dělali to z ryze hospodářských důvodů). Těšínská větev Piastovců vládla zde až do roku 1653, kdy zemřela poslední Piastovna, kněžna Alžběta Lukrécie. Těšínsko pak jako odumřelé léno připadlo českým králům (tehdy už Habsburkům). Habsburkové zde vládli až do konce první světové války (1918) – podobně jako v Čechách a na Moravě.

Na Těšínsku je pořád velmi aktuální problém nacionalismu. Odjakživa zde totiž žilo a žije mnoho národů – Češi, Poláci, Němci, Židé, Slováci, Romové, jednu dobu i Maďaři. Němci a Židé žili převážně ve městech, Poláci převážně ve vesnicích ve východní části Těšínska, Češi v části

západní (pro ilustraci - podle sčítání z roku 1910 v české části Těšínska žilo necelých 140 tis. Poláků, přes 113 tis. Čechů, asi 34 tis. Němců a kolem 9 tisíc Židů). Početně nejslabší - (Němci a Židé) byli však ekonomicky nejsilnější. Přibližně od poloviny 19. století začalo vznikat na Těšínsku národní hnutí - české i polské. Čeští národní buditelé působili převážně v části, kde bylo více Čechů, polští zase v části, kde bylo více Poláků. Je třeba zdůraznit, že tito vlastenci dlouhou dobu existovali vedle sebe bez nějaké nevraživosti a dokonce nějakou dobu společně působili proti společnému nepříteli - místním Němcům, kteří se snažili Těšínsko germanizovat.

Na Těšínsku se dodnes setkáme s místní zajímavou řečí (říká se jí „po našymu“). Touto řečí se kdysi mluvilo na většině území Těšínska, zvláště na jeho východní straně. Dnešní podoba tohoto nářečí začala vznikat postupně od 14. století, kdy se Těšínsko stalo součástí českého státu. Kulturní a jazykové kontakty s Polskem byly postupně zpřetrhány a jazyk zakrněl. Takže zjednodušeně řečeno, „po našymu“ je více méně podoba „zakrnělé“ středověké polštiny + německá a česká slova. Většina lidí hovořila doma „po našymu“ (většinou Poláci, ale také dost Čechů). Proto je téměř jisté, že ve východní části Těšínska, ať Češi nebo Poláci, všichni pocházejí z jednoho kmene (dodnes není jasné zda to byl kmen Holasiců, Vislanů, Opolanů nebo Chorvatů) - akorát se jedni přihlásili jako Poláci, jiní jako Češi.

Nacionalismus v plné síle vypukl teprve v roce 1918 při sporu o Těšínsko. Ve městech dokonce působil polské i české bojůvky, které se vzájemně napadaly. Česká vláda uváděla argument historickoprávní (Těšínsko po dlouhá staletí patřila k Českému království), strategický (železniční kolej jako jediná spojnice se Slovenskem) a hospodářský (spjatost zdejšího průmyslu s průmyslem v českých zemích). Polská vláda zase vycházela z principu etnografického - chtěla připojit území, kde žije většina Poláků. Jednání obou států však nepřinesla žádné řešení, proto oba státy souhlasily, že o osudu Těšínska rozhodne tzv. mezinárodní arbitráž na konferenci velmocí.

Na konferenci velmocí (28.7.1920) bylo rozhodnuto, že Těšínsko bude rozděleno na dvě části (tato hranice trvá dodnes). Rozdělen byl také Těšín. Vznikl Český Těšín, v Polsku zůstal název Těšín. Po rozdělení Těšínska v roce 1920 zdejší Poláci to pociťovali jako křivdu a mnozí to těžce nesli (zvláště po vpádu českých vojsk na Těšínsko v roce 1919). Někteří Poláci dokonce pokračovali v diverzi a byli agenti polského státu. Češi zase vyvíjeli snahu zdejší Poláky asimilovat. V roce 1938 vášně vzplály s novou silou, když zase místní Češi pociťovali jako křivdu, že Těšínsko obsadili Poláci v rámci mnichovského diktátu. Mezi některými Čechy a Poláky tento pocit křivdy a hořkost přetrvává (hlavně mezi starší generací) - tito „pamětníci“ si pamatují křivdu a v podstatě zasévají hořkost do dalších generací. Mladí lidé s tím většinou problémy nemají - pokud se o tomto tématu mluví citlivě a ne z nacionalistického hlediska. Toto téma je však stále citlivé, proto se ve školách o těchto problémech mluví často pouze okrajově.

Křesťanství se dostalo na území dnešního Těšínska možná již v době Velkomoravské říše (9. stol.) V životopise arcibiskupa Metoděje se dočteme, že kníže Svatopluk dobyl říši Vislanů kolem Krakova (po cestě zničil zřejmě i slovanské hradiště u Těšína). Nejpozději v té době se i Těšínsko dostalo pod vládu velkomoravských knížat a tedy i pod vliv Cyrila a Metoděje. Některé skutečnosti svědčí také ve prospěch přítomnosti husitů na Těšínsku.

Největší stopu však na Těšínsku zanechala reformace, která zde naplno propukla v polovině 16. století za vlády knížete Václava III. Adama (1540-1579). Jeho syn Adam Václav dokonce ustanovil, že ve městě Těšíně nebude trpět žádného vyznání kromě evangelického. V roce 1610 však najednou obrátil a stal se katolíkem. Vedl totiž velmi okázalý život, měl spoustu dluhů a tyto problémy zřejmě způsobily, že přestoupil do katolického tábora. Adam Václav nařídil vyhnání evangelických kněží z Těšína a věrným přikázal návrat do katolické církve. Tato nařízení však nevymáhal s nijak velkou rozhodností. Navíc jeho pravomoc pronásledovat evangelíky nesahala na vesnice, kde všechna práva evangelíkům zůstala. Třicetiletou válkou (1618-1648) bylo knížectví hodně postiženo. Několikrát bylo zpusťeno jak katolickým, tak i protestantským vojskem. Obyvatelstvo bylo decimováno hladem a epidemiemi. Válka přivedla knížectví na pokraj ekonomického zhroutení, proto knížectví dalších 100 let stagnovalo a Těšín se ocitl na okraji hospodářského života.

Památné bitvy na Bílé hoře v roce 1620 se zúčastnilo také několik stovek vojáků ze Slezska. České stavy byly krutě potrestány, ale díky zásahu saského knížete Jana Jiřího (Drážďanský akord, 1621) Slezsko bylo prozatím císařského hněvu ušetřeno. Poslední Piastovna, kněžna Alžběta Lukrécie (1625-1653) byla však Habsburky donucena vydat Náboženský statut (1629) zaměřený proti evangelíkům. Evangelické kostely měly být na Těšínsku zavřeny a evangeličtí kněží vyhnáni. Kostely byly skutečně zavřeny, avšak evangeličtí kněží s vědomím kněžny na Těšínsku zůstali, většinou se živili jako řemeslníci. Po smrti kněžny Těšínsko připadlo katolickým Habsburkům. Násilné rekatolizaci už nic nestálo v cestě.

Tato snaha však nebyla nijak zvláště úspěšná (dodnes existuje na Těšínsku přísloví – „tvrdý jako luterán na Těšínsku“). Těšínský starosta vydal proto (1669) zákaz modliteb, kázání a čtení Bible po domech. V dalších letech povolal na Těšínsko jezuiti. Ti měli pravomoc zabavovat jakékoli nekatolické knihy při domovních prohlídkách. Na jejich popud také evangelíci v Těšíně museli buď vstoupit do katolické církve nebo se vystěhovat (s tímto nařízením nebyla nadšena ani samotná katolická městská rada). Vlivem těchto nařízeních se Těšín stal za pár let městem plně katolickým.

To, co se podařilo v Těšíně, na venkově úspěch moc nemělo. Kromě povolených domácích shromáždění, evangelíci organizovali také tajná veřejná shromáždění, někdy i s účastí několika stovek osob (Godula a Oldřichovice v ČR, Wisla v Polsku). Evangelíci na Těšínsku v lepší budoucnost mohli prozatím jen doufat. Ta přišla neočekávaně ze strany luterského švédského krále Karla XII., který v roce 1709 donutil rakouského císaře (tzv. Altranštádký mír), aby povolil v stavbu evangelického kostela v Těšíně (na celém Slezsku povolil ještě stavbu dalších 5 evangelických kostelů).

Evangelíci rychle tuto možnost využili. Vybrali pozemek za městskou Vyšší bránou, proto tomuto kostelu se dodnes říká „kostel na Vyšší bráně“ (dnes se nachází v Polsku). Ještě téhož roku tam postavili malý, provizorní dřevěný kostel a začali se shromážděními. Na toto místo přicházelo přes 40 tisíc evangelíků z Těšínska a mnozí další tajní evangelíci z Opavska, Kravařska, Krnovska, severní a střední Moravy (např. Valašsko). Tito tajní evangelíci putovali často několik desítek kilometrů pěšky nebo na koňských povozech. Radost těšínských luteránů z nového kostela byla obrovská. Jeden pamětník napsal, že denně chodil na tento pozemek dvakrát, aby poděkoval Bohu za požehnání, jakého se dostalo těšínským evangelíkům. Pastor Voigt zase píše o tom, jak kázal: *„Když jenom vyslovím jméno Ježíš, volají všichni velmi hlasitě: »Ach, Pane Ježíši Kriste!«, musím udělat přestávku v řeči, až se všichni domodlí!“* Už roce 1709 zde na „holém“ pozemku přijímala Večeři Páně asi stovka věrných evangelíků denně.

Tento nový kostel se stal záhy centrem pietismu (latinsky *pietas* = zbožnost). Luteránství v té době již lpělo na tradici a dogmatech, zanedbávalo biblickou zvěst a každodenní křesťanský život. Pietismus naproti tomu zdůrazňoval praktickou zbožnost, obrácení, znovuzrození, posvěcení a misii. Pro Těšínsko bylo proto velkým požehnáním, že již od začátku zde pracovali významní pietisté: pastoři Jan Muthmann, Samuel Sassadius a zvláště Johann Adam Steinmetz. Tito těšínské pietisté se významně zasloužili o obnovu Jednoty bratrské. Tajní evangelíci z Kravařska a okolí tajně docházeli do těšínského kostela, kde mnozí z nich našli jistotu spasení. Například David Nitschmann, pozdější biskup obnovené Jednoty bratrské, měl se Steinmetzem duchovní rozhovor o Vánocích 1722, na nějž později takto vzpomínal: *„Když jsem s ním rozmlouval, bylo mé srdce velice uklidněno nad výkladem učení o zásluhách Spasitele, že ubohý hříšník, takový, jaký je, může přijít pouze k němu, a bude přijat. Mým bratřím jsem pak řekl: »Co jsem slyšel a co jsem zakusil ve svém srdci, to nemohu slovy vyjádřit, měli byste tam sami jít a slyšet.«“*

Zvěst Božího Slova, kterou Moravané slyšeli v Těšíně, začala radikálně měnit jejich životy. To vše však neuniklo katolickému duchovenstvu a vrchnosti a ti je začali krutě pronásledovat. Za této situace mnozí začali pozorně naslouchat jistému Kristiánu Davidovi, jenž se setkal roku 1722 s hrabětem Zinzendorfem. Ten mu slíbil, že je ochoten přijmout moravské protestanty na svém panství v Sasku. Mnozí Moravané tuto nabídku přijali, uprchli a založili obec Ochranov. Mnoho z těchto uprchlíků, kteří sedávali na kázáních v Těšíně a byli zde duchovně probuzeni,

odešlo z Ochranova na misii: do Afriky, Skandinávie, Ruska, Indie, Severní Ameriky, Grónska a dalších končin. Stojí za to připomenout, že pod vlivem svědectví Moravských bratří prožil své obrácení i John Wesley, zakladatel metodismu. Význam Těšína pro obnovu Jednoty bratrské patří k velkolepým kapitolám z dějin těšínských protestantů (tento význam uznává ve svých pamětech také sám Zinzendorf). Německy píšící historik Oskar Wagner napsal dokonce, že: „svým podílem na růstu a vzniku... obnovené Jednoty bratrské vešly dějiny kostela milosti v Těšíně do dějin světového protestantismu.“ Žel ne všichni pastoři měli na mysli probuzeneckou činnost mezi sborovníky, kteří jim byli svěřeni. Další dva těšínské pastoři (celkem jich bylo pět) se postavili proti této práci a pomocí katolické strany dosáhli toho, že dekretem císaře Karla VI. byli tito pietističtí pastoři v roce 1730 navždy vypovězeni ze Slezska a celého Rakouska.

Vypovězením těchto pastorů utrpěl pietismus na Těšínsku velkou ránu, ale úplně odsud nevyvymizel. Zasloužil se o to jeden z dalších těšínských pastorů, Leopold Marcin von Otto, zvaný „otec polského protestantismu“. K jeho zásluhám patří, že se velmi rozhodným způsobem postavil proti vlivům teologického racionalismu a liberalismu. Má se zato, že svým biblickým přístupem připravil půdu duchovnímu oživení na Těšínsku na začátku 20. století. Zanechal také na Těšínsku žáky, kteří následovali jeho přesvědčení. Mezi jeho žáky patřil pastor Jan Pindór z Třince (1852-1924), který se seznámil s probuzením v Americe a Anglii. V Americe se setkal se známým evangelistou Moodym (kázal na jeho shromážděních). To, co zažil a viděl, se snažil přenést na Těšínsko. Při sborech zakládal tzv. Spolky Zdrženlivosti, které se snažily pomoci lidem závislým na alkoholu. Dalším probuzeneckým pastorem byl Karol Kulisz z Komorní Lhotky. Ten v roce 1905 navštívil Wales, kde tehdy probíhalo velké probuzení. Kulisz se zasazoval o to, aby znovuzrození lidé tvořili malé skupinky, v nichž by se mohli modlit, sdílet a studovat Bibli. Úzce spolupracoval s probuzeneckými kruhy v Německu a pozval na Těšínsko německé evangelisty, kteří kázali zdejším evangelíkům o osobním přijetí Ježíše. Na tyto evangelizace přicházeli lidé nejen z Těšína, ale i celého okolí. Na těchto setkáních se množství lidí obrátilo k Bohu, jak o tom napsal i jeden z evangelistů Paul Wießwede: „Slovo bylo ochotně přijímáno a panoval velký nával a duchovní rozhovory. Pán daroval nádherně čistá obrácení zejména mezi mladými lidmi.“

Tato úspěšná evangelizační činnost narazila na odpor církevní vrchnosti, zejména superintendenta evangelické církve Theodora Haaseho. Ten přinutil pastora Pindóra, aby jeho spolek nezaštiťoval tyto evangelizace. Vznikla proto potřeba založit novou organizaci, jejímž jménem by mohly evangelizace dál pokračovat. 18. 2. 1906 se sešlo asi 20 pracovníků, kteří založili nový spolek „Křesťanské společenství“. Pastor Kulisz se z podobných důvodů jako Pindór nemohl vedení spolku účastnit, ale fakticky se spolkem úzce spolupracoval. Členové spolku programově setrvali v evangelické církvi, kde vyvíjeli řadu činností, které církev zanedbávala, tzn. organizovali biblické hodiny, tvořili pěvecké soubory, vyučovali na nedělních besídkách, rozvíjeli péči o chudé a nemocné (diakonie).

Roku 1910 se vydala skupina bratří z Křesťanského společenství na návštěvu probuzeneckých společenství v tehdejší Německé dolní Slezsku. Tam se setkali s letničním hnutím, vedeným v Německu pastorem Jonathanem Paulem. Byl to horlivý stoupenec hnutí svatosti. Právě Paul byl zřejmě klíčovou osobností při zrodu letničního hnutí na Těšínsku. V Německu vyvolalo letniční hnutí velké rozdělení v probuzeneckých kruzích, zvláště pak po vydání tzv. Berlínské deklarace v roce 1909, v níž se říkalo mimo jiné: „Letniční hnutí není shora, ale zdola a má mnoho projevů společných se spiritismem ...“ Tuto deklaraci podepsali i někteří evangelisté, kteří krátce předtím působili na Těšínsku a jiní teologové velké autority. Pod tímto dojmem tuto deklaraci přijalo za svou i Křesťanské společenství a ze svého středu vyloučilo ty členy, kteří naopak letniční učení přijali. Vyloučení členové (celkem 14) vytvořili krátce na to „Spolek rozhodných křesťanů“ (Związek Stanowczych Chrześcijan). Tito rozhodní křesťané - podobně jako členové Křesťanského společenství - zůstávali nadále členy evangelické církve (i když jen formálně). Svou „evangelickou“ víru však obohatili letničními prvky (projevy Ducha svatého), hlavně však důrazem na posvěcený život. Je velkou zvláštností, že po celé meziválečné období zachovávali křest nemluvnat, které nosili ke křtu do evangelických kostelů. Do kostelů chodili taky kvůli sňatku nebo pohřbu.

Před první světovou válkou sbory rozhodných křesťanů vznikly v Neborech, Dolním Žukově, Tyře (vše v ČR) a Ustroniu (Polsko). Celý spolek čítal asi 80 členů. Jeho činnost byla přibržděna roky světové války, kdy mnoho bratrů muselo narukovat do armády. Po válce a vzniku nových samostatných států vyvstala nutnost vytvoření dvou spolků, jednoho v Polsku, druhého v Československu. Oba spolky však s sebou těsně spolupracovaly.

Pro úplnost je třeba také říci, že na Těšínsku vlivem duchovního oživení vznikly vedle Křesťanského společenství a Svazu rozhodných křesťanů také jiné probuzenecké skupiny. Nejvýznamnější byla skupina tzv. svobodných křesťanů (na západě známi jako hnutí plymoutských bratrů). Na rozdíl od předchozích dvou skupin tito věrní z evangelické církve vystoupili a vytvořili vlastní nezávislé sbory (první byl vytvořen v Třanovicích, 1909). Svobodní křesťané kladli důraz, aby do sborů byli přijímáni jen znovuzrození křesťané. Byli přijati na zkoušku po dobu jednoho roku, aby se mohl jejich nový život projevit. Teprve pak byli přijati definitivně. Dnes tito křesťané tvoří církev, tzv. křesťanské sbory. Vedle tohoto hnutí začaly na Těšínsku působit v této době skupiny Armády spásy, Modrého kříže a Adventistů sedmého dne.

Po roce 1918 někteří duchovní bohužel upřednostňovali národní zájmy před idejemi křesťanské zvěsti. Po vzniku Československa se do té doby jednotná evangelická církev, společná pro Čechy, Němce a Poláky, rozštěpila podle národností svých členů do 3 samostatných církví: Českobratrské církve evangelické (pro Čechy), Německé evangelické církve (*Deutsche Evangelische Kirche in Böhmen, Mähren und Schlesien*) a Evangelické církve augsburského vyznání (pro Poláky). Je třeba podotknout, že velká většina evangeliků na Slezsku se po roce 1918 hlásila k polské národnosti. Polské národnosti byla i většina členů Křesťanské společnosti a Spolek rozhodných křesťanů byl také aspoň ze začátku téměř výlučně polský. Také v Č. Těšíně vznikly podle těchto národností tři evangelické sbory a kostely. Němečtí evangelíci si postavili kostel „Na rozvoji“ (1926), Poláci „Na Nivách“ (1932) a Češi si postavili malý kostel na ul. Frýdecké (1929, dnes kostel Církve bratrské).

Vraťme se však k letničním. V 30. letech letniční spolek zavedl trojbarevné členské průkazky. Modré obdrželi starší, kteří mohli sloužit Slovem (docházelo totiž někdy ke zmatkům, protože ke shromáždění mluvili i ti, kteří neměli co přinést a někdy si tím řešili i osobní spory a problémy). Zelené průkazky vlastnili plnoprávní členové, kteří nějak prokázali své znovuzrození svým osobním životem. Držitelé žlutých průkazek byli hledající - mohli chodit na shromáždění, zúčastňovat se i některých členských shromáždění, ale nemohli chodit k Večeři Páně. Zavedení těchto průkazek letniční odůvodňovali zmatky, které byly vyvolány ve sborech „rozhodných“ některými cestujícími evangelisty (ti totiž za znovuzrozené považovali všechny, kteří se pomodlili „modlitbu spasení“ bez viditelného pokání, naproti tomu letniční byli názoru, že hříšníci při pokání by si měli nad svými hříchy „pořádně zaplatkat“, tzn. změna života by měla být zcela viditelná).

Po záboru Těšínska Polskem v roce 1938 se polský i český spolek znovusjednotili do jednoho Spolku rozhodných křesťanů. Stalo se to na slavnostním shromáždění v Těšíně za přítomnosti více než 800 členů obou spolků (těch 800 tvořilo asi ¾ všech členů z obou částí Těšínska). Vedoucím spolku se stal Pavel Wojnar, zástupcem Josef Konderla. Radost ze sjednocení netrvala dlouho, neboť krátce nato vypukla druhá světová válka. Po vypuknutí války Spolek rozhodných křesťanů, stejně jako jiné církevní spolky, byl zrušen.

Ta část Těšínska, kterou Poláci zabrali, se již v říjnu 1939 stala součástí Německé říše. Zbytek území Těšínska byl připojen k Protektorátu. Kromě téměř všech Židů zde zahynulo asi 4.000 místních obyvatel, z toho však přibližně 2.000 byli muži v uniformách německé armády. K tomu je nutné určité vysvětlení. Nacisté využili toho, že velká část místních lidí se považovala za místní Šlonzáky. Proto při registraci místního obyvatelstva zavedli kategorii „šlonzáckého“ národa. K tomuto národu se pak přihlásila velká část občanů na Těšínsku. Později nacisté tyto „Šlonzáky“ prohlásili za obyvatele německého původu a nutili je k zápisu do tzv. Volkslisty, což bylo podmíněčné přiznání německého občanství. Kvůli hrozbě ztráty majetku, vysídlení, deportace do koncentračního tábora, tuto Volkslistu podepsalo nakonec přes 70% obyvatel Těšínska (byli to nejen „Šlonzáci“). Mnozí pak, kteří Volkslistu podepsali, byli nuceni narukovat do německé armády. Docházelo tak mnohdy k tragickým situacím, kdy jeden člen rodiny trpěl

za svůj protiněmecký postoj v koncentračním táboře, jiný člen rodiny bojoval na frontě v uniformě německé armády. Volkslista ovlivnila téměř každou rodinu žijící na Těšínsku a pro místní byla určitým traumatem ještě mnoho let po válce.

Volkslistu podepsali také někteří věřící (nebylo jich málo). Podepsali je věřící napříč celým církevním spektrem - od katolíků přes evangelíky až po zdejší letniční. Jeden pamětník připomíná, že tito letniční bratři však po válce (až na pár výjimek) činili z toho pokání, po kterém znovu došlo „k zázračnému sjednocení v bratrské lásce“. Také i tento citát dosvědčuje, že Volkslista byla určitým traumatem také i zdejších křesťanů.

Ke konci ledna 1945 se fronta začala blížit k Těšínsku. Lidé se začali bát. Jan Bubik (otec současného biskupa AC) svěřoval Bohu své obavy o rodinu. Bylo to v noci. Najednou měl vidění, ve kterém mu Bůh řekl, že frontu na Těšínsko nepustí, protože tady je jeho lid. Na konci války navštívil jednoho bratra hodináře vysoký ruský důstojník. Chtěl u něho opravit hodinky a chtěl se také dozvědět něco o zdejších lidech na Těšínsku. Hodinář se zeptal, proč to chce vědět. Ten mu vyprávěl, že velel jednotce, která měla Těšínsko osvobodit. Když byl se svou jednotkou u Skoczova (na hranici Těšínska), uviděl na nebi velkého, hroznivého anděla s roztaženými křídly. I když je ateista, zalekl se a vzdal se velení. Svému nástupci však svůj zážitek vyprávěl. Ten se také zalekl, byl však obratnější a s jednotkou Těšín obešel (přes Rybník).

Také třinecké železářny se Spojenci chystali bombardovat. Chtěli však ušetřit životy místních občanů, proto den před bombardováním shodila tři spojenecká letadla na železářny letáky. V nich žádala, aby lidé nešli zítra do práce, protože továrna bude bombardována. Němci však hned vydali tvrdé prohlášení, že kdo se do práce zítra nedostaví, bude bez soudu popraven. Josef Konderla, který v železárnách pracoval, bojoval na modlitbách téměř celou noc. Dostal však od Boha ujištění, že na továrnu nepadne ani jediná bomba. Další den byla v železárnách velmi hustá atmosféra. Když kolem 11. hodiny zazněly sirény, všichni, včetně Němců, začali utíkat. Jen Konderla zůstal na svém místě. Když ho viděl šéf, zařval, aby hned zmizel. Konderla mu však odpověděl, že zde zůstane, protože Bůh řekl, že na tyto železářny nepadne ani jediná bomba. Skutečně se tak stalo. Letadla přeletěla přes železářny a bombardovala úplně jiný cíl. Šéf pak měl Konderlovi říci, že je buď velký špión, nebo velký Boží muž. Po válce se na Těšínsku zotavoval jeden z pilotů, který se zúčastnil tohoto bombardování. Řekl, že piloti si mysleli, že Třinec skutečně bombami zasáhli. Teprve na základně se dozvěděli, že došlo k „omylu“. Tento pilot měl také prohlásit, že železářny měli Spojenci bombardovat třikrát, ale pokaždé je nemohli najít.

Po válce Spolek obnovil svou činnost. Některé modlitebny byly sice vydrancovány, ale byly brzo opraveny a shromáždění znovu začala. Doba těžkých zkoušek připravila mnohá srdce na přijetí Spasitele a místa na shromáždění byla přeplněna. Proto byly provedeny přístavby modliteben v Hrádku a Neborech. Po válce členové Křesťanského Společenství a Spolek rozhodných křesťanů navázali velmi dobré vztahy. Bylo to především díky evangelickému pastrovi Santariusovi. Ten usiloval o smíření mezi evangelickou církví na jedné straně a Spolkem rozhodných křesťanů na straně druhé. Pastor Santarius chtěl, aby i letniční mohli zcela volně misijně působit v rámci evangelické církve. Proti tomu se však ostře postavili někteří evangeličtí faráři, kteří letniční považovali už za bludaře. Byla zřejmě propásnuta jedinečná šance, protože letniční křesťané mohli evangelickou církev blahodárně ovlivnit.

Po roce 1948 pro všechny církve nastaly krušné časy. Komunistická vláda vydala nový církevní zákon, který stavěl všechny církve pod státní dozor. Všechny náboženské spolky byly zrušeny. Členové Spolku rozhodných křesťanů se mohli tedy pouze spojit s nějakou již existující církví (těch bylo povoleno 15). Jelikož cesta zpět do evangelické církve byla již uzavřena, vedoucí letničních rozhodli, že vstoupí do Jednoty českobratrské (později se tato přejmenovala na Církev bratrskou). Podmínkou bylo, že „rozhodní“ budou mít širokou autonomii (tato autonomie se týkala i svobody projevů Ducha svatého). V dubnu 1951 se v Hrádku konala likvidační hromada spolku. Sbory letničních na Těšínsku (Hrádek, Nebory, Žukov, Suchá) se staly stanicemi sboru v Ostravě. S ohledem na potřebu služby na tolika místech vláda povolila

několika letničním bratřím kázat v těchto sborech. Problémem byl i aspekt jazykový - ve všech těchto sborech se dosud mluvilo a kázalo polsky.

O několik let později však Jednota českobratrská nabrala už dosti nepokrytě protiletniční kurs. Na podzim roku 1958 přijela do modlitebny v Žukově komise, která předložila letničním 11 bodů, které měli buď přijmout anebo církev opustit (tyto body v podstatě říkaly, aby se letniční ve všem Jednotě podřídili). Sbory v Žukově, větší část sboru v Neborech a Hrádku tyto požadavky odmítly, podřídila se pouze Suchá. Na obranu Jednoty je třeba podotknout, že samotná Jednota byla pod tlakem komunistických úřadů. Ty nechtěly připustit, aby na Těšínsku existoval téměř samostatný sbor, navíc složený jen ze samých Poláků, což ztěžovalo jejich asimilaci.

Neshody pokračovaly a tak v roce 1963 přes 400 letničních, hlavně z Nebor a Žukova, vystoupilo z Jednoty českobratrské (sbory v Suché a Hrádku v Jednotě zůstaly). Letniční zažádali o svou církev, na kterou obdrželi formální souhlas. Na březen 1964 byla ohlášena první konference Církve. Avšak těsně před ní bylo zatčeno osm starších nové církve. Na konferenci pak vystoupili zástupci ministerstva školství a kultury s tím, že nová církev je zakázána a rozpuštěna. Letniční byli požádáni, aby se připojili opět k nějaké již existující církvi. Pavel Wojnar, vedoucí sboru v Žukově tehdy na modlitbě přijal, že má jednat podle slova z Izajáše 26,20: „Nuže, lide můj, vejdi do svých komnat a zavři za sebou dveře. Skryj se na chvíli, dokud hrozný hněv se nepřezene.“ Letniční zůstali tedy doma a doma se modlili, chválili a četli Boží Slovo. Jinými slovy – zůstali v ilegalitě a to až do roku 1989 (25.1. byli usnesením vlády ČSR znovu povoleni). Na Slovensku se letničním dostalo vlastní církve mnohem dříve. V roce 1968 tam vznikla Apoštolská církev na Slovensku.

Vraťme se ale ještě na začátek šedesátých let. V této pohnuté době zaznělo proroctví z úst všemi váženého Josefa Konderly. Bylo to v roce 1962 na shromáždění v Neborech. Z proroctví vyplývalo, že Boží lid na Těšínsku je v nebezpečí a že jeho existence je ohrožena. Podle jiného zdroje zaznělo také, že je třeba „opustit zdejší kraj a vystěhovat se“. Od začátku existovaly dva názory, co toto proroctví vlastně znamená. Jedni toto nebezpečí vnímali jako ohrožení jejich autonomie v Církvi Bratrské (dřívější Jednota), jiní říkali, že Těšínsko bude v blízké době nějakým způsobem zničeno. U většiny letničních nakonec převážil názor, že je třeba se vystěhovat. Byl vytvořen Výbor pro vystěhování. Ten jménem asi 400 letničních zažádal (jaro 1963) vládu o povolení k hromadné emigraci. Pro komunisty by to byla ostuda, kdyby povolili emigraci kvůli náboženskému pronásledování, proto vláda samozřejmě odmítla. Teprve za Dubčeka jim bylo vyhověno a tak celkem asi 500 letničních se odstěhovalo do Bieszczad (Běščad) - řídce osídleného území na jihovýchodě Polska.

Resumé:

Z toho, co jsme si řekli, je patrné, že vliv těšínských křesťanů sahal mnohem dále než k hranicím samotného Těšínského Slezska. Zdejší pietisté v kostele na Vyšší bráně významným způsobem ovlivnili nejenom široké okolí Těšínska, ale byli i duchovními otci mnohých Moravanů v obnovené Jednotě bratrské a pozdějších misionářů vzdálených končin. Těšínsko díky své poloze na rozhraní dvou států mohlo velmi výrazně ovlivnit křesťanství současně v obou státech – v Česku i Polsku. Zdejší křesťané však někdy upadali do malicherných národnostních sporů a někteří povýšili svou národnost nad biblickou zvěst o kříži. Někteří vedoucí církvi se snažili zase zdejší probuzenecká hnutí buď potlačit nebo je alespoň mít pod svou kontrolou. Dnes je tomu naštěstí mnohdy jinak. Vedoucí církvi začínají na sebe nahlížet ne jako na nějakou konkurenci, ale jako na své spolubojovníky. Český Těšín je tak jedním z nemnohých míst v ČR, kde se protestantští pastoři pravidelně scházejí na modlitbách a vzájemném sdílení.

Použitá literatura:

- 1) Nástin dějin Těšínska (sborník různých autorů). Ostrava-Praha 1992
- 2) Wiechowski Jerzy: Spór o Zaolzie. Warszawa 1990
- 3) Makowski Mariusz: Góra zamkowa w Cieszynie. Cieszyn 1999
- 4) Kadłubiec Karol Daniel: Uwarunkowania cieszyńskiej kultury ludowej. Czeski Cieszyn 1987
- 5) Okupacja hitlerovská na Śląsku Cieszyńskim (sborník). Czeski Cieszyn 1993
- 6) Židé ve Slezsku (sborník). Muzeum Těšínska 2001
- 7) Historie letničního hnutí. I. Autentické dokumenty (redakce: R. Bubik). Křesťanský život 2005
- 8) Bubik Rudolf: Historie letničního hnutí II. Co jsem slyšel. Křesťanský život 2005
- 9) Pasek Zbigniew: Związek stanowczych chrześcijan. Kraków 1993
- 10) Beling Alina: Historia ruchu zielonoświątkowego w Polsce. Gdańsk 1999
- 11) Šoltész Štěpán: Dějiny křesťanské církve. Praha 1990
- 12) Dzieje kościoła ewangelickiego w księstwie cieszyńskim. Cieszyn 1909
- 13) Stosunki wyznaniowe na Śląsku Cieszyńskim od średniowiecza do współczesności. Ratingen, Chorzów 2000
- 14) Stanislav Kaczmarczyk a kol.: Křesťanské společenství na Těšínsku. Český Těšín 2005
- 15) Pane, Ty jsi povolal... (sborník – životopis evang. Faráře V. Santariuse). Český Těšín 2001
- 16) Szymeczek Józef: Za Słowem idź (Historia jednego prorocтва). Zwrot 2004 (polský časopis)
- 17) Spratek Daniel: Význam těšínského pietismu pro světovou misii (tiskovina z přednášky 5.7.2001)
- 18) Spratek Daniel: Právní poměry v evangelické církvi na Těšínsku v letech 1709-1781 a jejich vliv na uspořádání toleranční církve v Rakousku. Revue církevního práva. Praha 2002
- 19) Spratek Daniel: Které duchovní proudy ovlivnily Těšínsko. (K 100. jubileu KS-SCH, 2004)
- 20) Spratek Daniel: Svaz pro rozhodné křesťanství. (BŠP, 5. března 2005)
- 21) Spratek Daniel: Těšínský zázrak. 100. výročí probuzení na Těšínsku. Život víry, 2005, č.6, s. 21
- 22) Spratek Daniel: Služebníci Slova Božího v krajině pod horami. Výbor z díla těšínských evangelických bohoslovců. Český Těšín 2005.
- 23) Spratek Daniel: Vznik Křesťanského společenství. Přednáška z mezinárodní vědecké konference w Cieszynie (Polsko) konané 5.-6. dubna 2005
- 24) Szymeczek Józef: Evangelíci na těšínském Slezsku v letech 1938-1945. (s. 81-92 ve sborníku: Účast křesťanov v protifašistickom odboji v strednej Európe v rokoch 1933-1945). Liptovský Mikuláš 2001
- 25) Szymeczek Józef: Evangelická církev na Těšínsku jako místo stýkání a potýkání národních a náboženských vlivů. Formování multikulturní společnosti v podmínkách ČR a v zemích střední Evropy (sborník). Opava 2002
- 26) Szymeczek Józef: Totalitární stát a nedominantní náboženské skupiny v ČSSR 1948-1968. K problémům menšin v Československu v letech 1945-1989 (sborník). Praha 2005
- 27) Szymeczek Józef: Konfesja augsburska i tożsamość narodowa – zmieniające się relacje na przykładzie ewangelików cieszyńskich/zaolziańskich. Pogranicze – kultura – religia (sborník). Wałbrzych 2005
- 28) Szymeczek Józef: Stát, církev a národ v české části těšínského Slezska (1945-1953). (článek měl autor k dispozici jako kopii bez údajů, kdy a kde byl publikován)

Autorova přednáška z roku 2006. Upravenou verzi obdržela redakce webové stránky www.go-east-mission.de od autora k publikování. Vychází v listopadu 2008.